MEMORIA "EPOCII DE AUR" ÎN ROMANELE LUI DAN LUNGU: ÎNTRE „(N)OSTALGIE" ŞI MELANCOLIE

Memory of the „Golden Age" in Dan Lungu's Novels: between „(N)ostalgia" and Melancholia

Alina IORGA[1]

Abstract

The finding that the collective memories specific to the former communist / socialist Eastern bloc bear the imprint of a nostalgic reference to an idealistic past compared with the "transitional" present or the "wild capitalism" is already a commonplace in the cultural studies dedicated to the post-totalitarian contexts. It is also the case of certain memory configurations which characterize the Romanian post-communism, whose amnesiac-nostalgic dimension can be spotted - beyond the echoes of the phenomenon reflected in the media or the radiographs generated by the sociological surveys - in literature and, especially, in the prose having been published in Romania since 2000.Considering this literature an interface of the cultural memory and as a "vehicle" of the collective one, this paper analyses the specificities of this nostalgic revisiting of the "Golden Age" together with its implications in the cultural and identity field, starting with the analysis of Dan Lungu's two famous novels*: Hens' Heaven (Raiul găinilor)* and *I Am an Old Commie! (Sunt o babă comunistă).*

Keywords: post-communism, novel, memory, identity.

Introducere

> *Eu cred că degeaba ne dăm rotunzi acum, într-o zi comunismul o să se întoarcă.* (*Dan Lungu,* Raiul găinilor)

Eroina-naratoare a romanului *Sunt o babă comunistă!* visase cândva ca fiica ei, inginera Alice, să ajungă să lucreze în fabrica de unde se pensionase ea cu ani în urmă. „Dar, până să se angajeze Alice – reflectează amar naratoarea în incipitul romanului – comunismul a căzut şi fabrica unde lucram eu s-a dus de râpă. Ditamai fabrica în câţiva ani a ajuns nişte ruine printre care cresc buruienile şi se oploşesc câinii vagabonzi. Au fost furate până şi ferestrele, au fost smulse până şi prizele. Când se întâmplă să mai trec pe lângă ea, întorc capul. Mă frige sufletul, pe cuvânt. Am senzaţia că acolo, în secţie, *scheletele noastre au rămas în poziţie de lucru*, gata în orice moment să înceapă treaba. Că e doar o pană de curent. Ştiu că-i o prostie cât mine de mare, că *vremurile nu se mai întorc*, dar asta simt."[2] (Lungu, 2011: 5-6, s. n.) Realitatea românească postcomunistă, în care pensionara îşi locuieşte cu dificultate biografia (cum ar zice un „huligan" celebru), pare, însă, să îi dea dreptate mai curând lui nea Relu, unul dintre „povestaşii" din *Raiul găinilor* (ale cărui cuvinte le-am împrumutat pentru*motto*-ul de mai sus): vremurile se întorc, istoria – se ştie – *se repetă*. O „repetiţie" facilitată nu doar de perpetuarea,în câmpul politic, social şi cultural, a anumitor practici, strategii, pedagogii[3] moştenite din trecutul totalitar, ci şi de mecanismele mentalitare, memoriale, identitare pe care primele le (re)activează la nivel colectiv.

---

[1] Professor, PhD, habil. „Dunarea de Jos" University of Galati

[2]Toate citatele sunt extrase din Dan Lungu, *Sunt o babă comunistă!*, Iaşi, Polirom, 2011[2007]. Pentru evitarea acumulării excesive de note, am optat, în cazul textelor corpusului, pentru citarea „în text".

[3] A se vedea, între altele, Claudia-Florentina Dobre, „Les vingt ans du postcommunisme roumain: L'espace public et les mémoires du communisme", în *Sensus Historiae,* vol. V, nr. 4 / 2011, pp. 25-45.

BDD-A29186 © 2018 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:42:00 UTC)

Între perspectiva Emiliei Apostoae şi cea a lui Relu nu există, în fapt, diferenţe de esenţă. Ambele personaje sunt, pe cât de autentice, de „vii", pe atât de emblematice pentru o aceeaşi patologie memorial-identitară parţial responsabilă pentru blocajele nesfârşitei tranziţii româneşti de după '89. Cercetătorii memoriilor Europei estice posttotalitare o numesc „ostalgie"[4] / „estalgie" sau „nostomanie"[5], termen(i) prin care înţeleg să desemneze poziţionarea nostalgică vis-à-vis de trecutul comunist / socialist – simptom al unei maladii mentalitare care indică, vorba lui Henry Rousso, prezenţa unui „trecut care nu trece"[6]. Care continuă să „bântuie", să „locuiască" prezentul, ca scheletele din fabrica în ruine, rămase „în poziţie de lucru", din reveriile *melancolice* ale Emiliei Apostoae. Sau precum câinii hrăniţi „ca pe găini" de nebuna Hleanda în „raiul" de pe strada Salcâmilor. Câinii „sistematizării" (un fel de „tranziţie").

Deşi lucrurile nu par foarte întunecate în lumea spectrelor printre care se mişcă „baba comunistă" şi „rudele" ei de pe Salcâmilor (dar şi protagoniştii romanelor *În iad toate becurile sunt arse* şi *Cum să uiţi o femeie*) – şi „nu par" graţie ecranului ludic-burlesc instituit prin verbozitatea savuroasă a personajelor lui Dan Lungu – am spune că (n)ostalgia sus-amintită maschează o patologie cu mult mai gravă. O vom numi – împrumutând termenul lui Freud şi perspectiva analitică a lui Paul Ricœur[7] (situată în descendenţa celei freudiene, pe care filosoful o instrumentalizează în cadrul unei hermeneutici a „memoriei rănite") – *melancolie*, încercând, în cele ce urmează, să-i desluşim specificul în „raiul" românesc postcomunist, aşa cum apare reflectat în oglinzile jucăuşe din romanele prozatorului ieşean.

„(N)Ostalgie" şi melancolie (sau despre câini şi găini)

> *Pe vremea comunismului, un zero valora ceva, acum el e nimic. Patru zerouri de azi nu fac cât un zero de-al lui Ceauşescu. (Dan Lungu,* Sunt o babă comunistă!*)*

În secţiunea dedicată „memoriei obstrucţionate" din *La mémoire, l'histoire, l'oubli*, Ricœurpropune o interpretare a patologiilor memoriale colective dependente de contextele (post)traumatice, derivată din analiza freudiană dezvoltată în *Doliu şi melancolie*(1917) şi *Rememorare, repetiţie, perlaborare* (1914). Hermeneutul leagă „uzurile şi abuzurile memoriei" (şi ale uitării) reperabile în astfel de contexte de mecanismul psiho(pato)logic investigat de

[4]V. Martin Blum, „Remaking the East German Past: Ostalgie, Identity, and Material Culture", în *Journal of Popular Culture*, nr. 34 / 2000, vol. 3, pp. 229–253; Thomas Ahbe, *Ostalgie. Zum Umgang mit der DDR-Vergangenheit in den 1990er Jahren*, Magdeburg, Landeszentrale für politische Bildung Sachsen-Anhalt, 2005; Joakim Eckman & Jonas Linde, „Communist Nostalgia and the Consolidation of Democracy in Central and Eastern Europe", în *Journal of Communist Studies and Transition Politics*, vol. 21, nr. 3 / 2005, pp. 354–374; Dominic Boyer, „Ostalgie and the Politics of the Future in Eastern Germany", în *Public Culture*, vol. 18, nr. 2 / 2006, pp. 381-361; Aline Sierp, „Nostalgia for Times Past On the Uses and Abuses of the Ostalgie Phenomenon in Eastern Germany", în *Contemporary European Studies*, vol. 2 / 2009, pp. 45-58 ş. a.

[5]Dominic Boyer, *From Algos to Autonomos. Nostalgic Eastern Europe as Postimperial Mania*, în Maria Todorova, Zsuzsa Gille (eds.), *Post-communist Nostalgia*, New York, Berghahn Books(pp. 17-28), p. 19.

[6] Cf. Henry Rousso, *Le Syndrome de Vichy, de 1944 à nos jours*, Paris, Seuil, 1990 [1987]; *Vichy. Un passé qui ne passe pas*, Paris, Fayard, 1994; *La Hantise du passé*, Paris, Textuel, 1998; cf. Paul Ricœur, *La mémoire, l'histoire, l'oubli*, Paris, Seuil, 2000.

[7]*La mémoire, l'histoire, l'oubli*, *op. cit.*, pp. 86-94.

BDD-A29186 © 2018 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:42:00 UTC)

Freud la pacienții care, incapabili să confrunte trauma asociată „travaliului rememorării", îi substituie, ba chiar îi opun acestuia din urmă așa-numita „compulsie la repetiție"[8] – un obstacol major, pe de o parte, în desfășurarea „travaliului de doliu" și un factor stimulator, pe de altă parte, pentru întunecatul „travaliu al melancoliei". Incapacitatea de a rememora cu adevărat evenimentul traumatic uitat se asociază în cazul unor astfel de pacienți – prin repetarea inconștientă a „acțiunii" care vine să înlocuiască amintirea autentică – „diminuării « sentimentului de sine » (*Selbstgefühl*)", aspect definitoriu al patologiei „melancolice" care împiedică eliberarea prin „doliu": „(...) à la différence du deuil, où c'est l'univers qui paraît appauvri et vide, dans la mélancolie c'est le moi lui-même qui est proprement désolé: il tombe sous les coups de sa propre dévaluation, de sa propre accusation, de sa propre condamnation, de son propre abaissement."[9]Melancolia implică, în ultimă instanță, o „sfâșiere de sine" („une lacération de soi", în termenii lui Ricœur[10]). Extinsă la nivelul memoriei colective, analiza revelează legătura dintre fenomenele de tipul hipermneziei („le *tropde mémoire*") și al hipomneziei („le *trop peu*de mémoire"), ca forme ale „memoriei-repetiție"[11] care transformă „travaliul de doliu" în simulacru / spectacol (rezistent, dacă nu cumva imun la „critică") – un surogat periculos generator de derive identitare. O *melancolie* care aduce a nostalgie, dar nu e.Credem că „ostalgia" este un travesti compensator / consolator pentru „sfâșierea de sine" caracteristică „supusului totalitar" care se hrănește încă, în posttotalitarism, cu iluzia „rezistenței" „în forul interior"[12]. Este vorba, de fapt, acum ca și atunci, de o rezistență la „proba realității"[13]. Și de o formă patologică a uitării. O amnezie[14]„comandată"în trecut (o „uitare organizată"[15]) care, învățată și interiorizată, vine să modeleze prezentul.

---

[8]„Le patient « ne reproduit pas [le fait oublié] sous forme de souvenir mais sous forme d'action : il le *répète* sans évidemment savoir qu'il le répète. (*GesammelteWerke*, t. X, p. 129) Nous ne sommes pas loin du phénomène de hantise évoqué plus haut." (*Ibidem*, p. 84)

[9]*Ibidem*, pp. 87-88.

[10]*Ibidem*, p. 88.

[11]„Le *trop de mémoire* rappelle particulièrement la *compulsion de répétition*, dont Freud nous dit qu'elle conduit à substituer le passage à l'acte au souvenir véritable par lequel le présent serait réconcilié au passé : que des violences par le monde qui valent comme *acting out* « au lieu » du souvenir ! On peut parler, si l'on veut, de mémoire-répétition pour ces célébrations funèbres. Mais c'est pour ajouter aussitôt que cette mémoire-répétition résiste à la critique et que la mémoire-souvenir est fondamentalement une mémoire critique. Si tel est le cas, alors le *trop peu* de mémoire relève de la même réinterprétation. Ce que les uns cultivent avec délectation morose et ce que les autres fuient avec mauvaise conscience, c'est la même mémoire-répétition. Les uns aiment s'y perdre, les autres ont peur d'y être engloutis. Mais les uns et les autres souffrent du même *déficit de critique*. Ils n'accèdent pas à ce que Freud appelait travail de remémoration." (*Ibidem*, p. 96)

[12] „(...) Înfășurarea individului într-o plasă „totală" are ca efect scontat docilitatea comportamentelor, supunerea pasivă la ordine. Supușii totalitari cred, la drept vorbind, că pot să rămână stăpânii propriei lor conștiințe și credincioșii lor înșiși în viața intimă. În realitate, acest fel de schizofrenie socială folosită ca paradă se întoarce împotriva lor: chiar dacă regimul totalitar face eforturi pentru îndoctrinarea supușilor săi, el se mulțumește în fapt „doar" cu docilitatea lor publică, deoarece îi este de-ajuns pentru a se menține, de neclintit; în același timp, el își liniștește supușii dându-le iluzia că, „în sufletul lor", ei rămân puri și demni. (...) Rămas stăpân pe forul său interior, supusul nu mai este prea atent la ce face în afară." (Tzvetan Todorov, *Confruntarea cu extrema. Victime și torționari în secolul XX*, București, Humanitas, 1996, p. 125)

[13] Paul Ricœur, *La mémoire, l'histoire, l'oubli*, *op. cit.*, p. 96.

[14]V. Alain Besançon, *Le Malheur du siècle. Sur le nazisme, le communisme et l'unicité de la Shoah*, Paris, Fayard, 1998; cf. „Mémoire et oubli du communisme", în *Commentaire*, vol. 20, nr. 80 / hiver 1997-98, pp. 789-792.

[15] Paul Connerton, *How societies remember*, Cambridge, Cambridge University Press, 1996 [1989], p. 14.

BDD-A29186 © 2018 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:42:00 UTC)

Să încercăm s-o urmărim, mai întâi, în*Raiul găinilor*(„fals roman de zvonuri şi mistere"), o carte care-şi afişează de la bun început – prin indicii paratextualiprezenţi în titlu, subtitlu şi titlurile rezumative –proiectul deconstrucţionist-parodic având ca obiect, dincolo de mitologia „Epocii de Aur", formele de conservare a acesteia la nivelul memoriei colective postcomuniste. Situate într-un „loc unde nu s-a întâmplat nimic" nici măcar în perioada ceauşistă (când „sistematizarea" programată ocolise, „miraculos", strada Salcâmilor), personajele din *Raiul găinilor*îşi petrec cea mai mare a timpului liber(cu puţine excepţii)sporovăind, bârfind, neîncetând să *viseze*la ce-a fost şi nu mai este. Un narator cu funcţie regizorală (bine disimulată) le culege şi le citează poveştile, nu fără a-şi lua distanţa necesară poziţionării ironice faţă de revizitarea nostalgic-mitizantă (chiar dacă aparent ireverenţioasă, ca-n bancurile de odinioară) a trecutului „de aur" ilustrată, de pildă, de poveştile lui Mitu[16], de amintirile lui Relu Covalciuc sau de cele, e drept, amestecate, ale clienţilor „Tractorului şifonat".

Aici – observă Ticu Zidaru, patronul – „conflictele, în general, porneau de la două lucruri: când nu cădeau de acord asupra amintirilor – căci fiecare rememora o întâmplare în felul lui, ca-n bancul cu maşina găsită: care nu era maşină, ci era bicicletă, şi nu fusese găsită, ci pierdută – şi când discuţia ajungea la Ceauşescu: dacă fusese un om mare, pe care noi nu suntem în stare să-l înţelegem, sau fusese un dictator *cu inimă de câine*; dacă pe vremea lui era mai bine decât după; dacă directorul cutărei întreprinderi, care era văzut ca reprezentantul lui Ceauşescu în teritoriu, fusese un salvator, un tată al muncitorilor sau, dimpotrivă, fusese cel mai mare hoţ, un căcănar ce furase mai mult decât toţi muncitorii la un loc."[17] (Lungu, 2012: 122, s. n.) Pentru Relu Covalciuc, „[n]imic nu mai era ca înainte", când „[t]oată lumea se descurca!" Şi-apoi: dacă nu era – nu era pentru toată lumea; acum unii au, iar alţii nu. N-aveai mâncare, dar aveai bani de mâncare." (Ibidem: 110-111) Pentru Mitu, Ceauşescu fusese „[b]ăiat de chioşc (...), păcat că l-au împuşcat *ca pe-un câine*. Leana era scârba." (Ibidem: 32, s. n.) Mai mult decât atât, „Pe-Nedrept-Ciuruitul" apare în aşa-zisa rememorare a lui nea Mitu ca un profet al vremurilor întunecate postrevoluţionare: „Bă, tot ce mi-a spus Pe-Nedrept-Ciuruitul, tot s-a adeverit; parcă le citea de undeva. După revoluţie, am auzit egzact cuvintele lui la Iliescu şi la alţii, parcă au tras cu urechea la ce-am vorbit." (Ibidem: 36-37)

„(N)Ostalgia" personajelor lui Dan Lungu are iz de melancolie. Oricât de nimbată şi indiferent de travesti-urile ironic-satirice, Istoria pe care aceasta o face să se „întoarcă" indică, mai întâi, un sindrom al „bântuirii" vizibil – dincolo de orice veşmânt retoric – în *repetarea*atitudinii şi a comportamentului de „supus totalitar": hipomnezie vis-à-vis de experienţele traumatice ale dictaturii („rezistenţă" faţă de recunoaşterea, asumarea şi acceptarea răului comunist ca atare), predispoziţie pentru aruncarea în derizoriu a problemelor grave, apetitul pentru „legenda" care „înnobilează" bârfa cea de toate zilele – un „tratament fabulatoriu" (acum, ca şi atunci) transformat în mod de viaţă „la suprafaţă" (altminteri, chiar în absenţa unei complexităţi psihologice şi intelectuale, personajele

[16]V. capitolul II, „În care Mitu povesteşte cum a fost primit la C. C. de tovarăşul Nicolae Ceauşescu, Secretar General al Partidului Comunist Român, Preşedinte al Republicii Socialiste România, Comandant Suprem al Forţelor Armate şi cel mai iubit fiu al poporului".

[17] Toate citatele sunt extrase din Dan Lungu, *Raiul găinilor*, Iași, Polirom, 2012 [2004].

BDD-A29186 © 2018 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:42:00 UTC)

„trăiesc" blocate într-un univers interior bântuit de umbrele trecutului, altfel spus, confiscat de „trecutul care nu trece"). Verbozitatea însăşi,alunecând adesea în gargară băşcălioasă,pare a fi indiciul „compulsiei la repetiţie": personajele lui Dan Lungu trăncănesc ca să treacă vremea. Ca să nu trăiască (în timp ce se autoiluzionează că o fac). Mai exact, ca să nu (re)trăiască traumele. *Ca să nu-şi amintească*. Fiindcă aşa-zisele lor amintiri din „Epoca de Aur" nu sunt altceva decât nişte ficţiuni compensatorii care *repetă*, în ciuda aparenţelor ludic-derizorii, istoria (mitologia) „oficială" (a trecutului, dar şi a prezentului:pe scurt, a *trecutului prezent*), substituindu-se istoriilor autentice pe care le-ar genera un veritabil travaliu al rememorării. „Inautenticitatea" derivă din această pseudomemorie „fericită" care, în fapt, nu le aparţine.Generatoare a unei pseudoistorii căreia, în realitate, nu-i aparţin.Pe care nu o pot „îngropa" şi pe care nu încetează să o „eufemizeze". Cu preţul vieţilor proprii.

În mod doar aparent paradoxal (în raport cu realitatea „raiului găinilor", revelată de *punerea în abis*reprezentată de visul lui Relu), cea care „înviorează" atmosfera este (cum altfel?) *nebuna* Hleanda, „stăpâna" câinilor vagabonzi aciuaţi pe strada Salcâmilor, după ce fuseseră abandonaţi de locatarii cartierelor demolate. „Umbra", prin excelenţă, a răului totalitar pe care pensionarii din Salcâmilor se străduiesc să o ignore. Mai exact, se fac că o ignoră ca să nu confrunte trauma pe care fosta învăţătoare – fiica unui preot mort („probabil") în închisoare după ce fusese acuzat de legături cu legionarii şi de „agitaţie anticomunistă" – o încarnează. „Regina" maidanezilor („urmele" vii ale unui trecut nu foarte îndepărtat – cel al *demolărilor* asociate cu nebunia şi moartea – care, semnificativ, sfârşesc prin a-şi sfâşia protectoarea) este pentru ei... *amintirea*. O profetesă nebună şi o „hermeneută" a raportului dintre trecut, prezent şi viitor, în a cărei bolboroseală terifiantă se amestecă frânturi din mitologia „Epocii de Aur" (efect al „ideologizării memoriei" şi expresie a „memoriei comandate", în termenii lui Paul Ricœur) cu blesteme, sudălmi şi ... citate deformate din textele oraculare: amintirea-*apocalipsă* urlând pe strada Salcâmilor însoţită de câinii-vestigii ale unei Istorii a distrugerii, a anihilării colective.

Hleanda este imaginea Istoriei obsedante pe care „căldiceii" nostalgici din strada Salcâmilor se străduiesc să o îngroape. O caricatură monstruoasă a religiei politice comuniste, *repetată*, în versiune eufemizat-parodică, în visul lui Relu Covalciuc despre „raiul găinilor". Imaginea „întoarcerii refulatului", excelent proiectată în portretul, deopotrivă realist şi alegoric, de mai jos: „Hleanda ieşise cu *cortegiul* său de câini să vestească cuvântul Domnului, după cum pretindea cu vocea sa mustind de revoltă. Într-un capot de molton, a cărui culoare rămânea o enigmă, bine strâns cu sârmă în jurul taliei, cu pantaloni groşi, vătuiţi, de schior şi cu o căciulă rusească pe cap, ciuciuleţită, cu clapele lăsate, striga cât o ţineau plămânii. Într-o mână ţinea un tub de material plastic, din cel pe care sunt bobinate firele de aţă în fabricile textile, folosindu-l în răstimpuri ca bucium, iar în cealaltă avea *o lanternă cu bateriile pe terminate, judecând după lumina care nu bătea mai departe de vârful picioarelor*. Greu de spus de unde le procurase, însă pe piept îi străluceau zeci de insigne şi decoraţii, de cele mai diverse mărimi şi culori, ca globurile într-un brad de Crăciun. Un amestec dintre cele mai ciudate: insigne de pionier, de pionier fruntaş, de mamă eroină, de membru U.T.C., ordinul muncii clasa I, insignă de tânăr participant la Canalul Dunăre – Marea Neagră,

BDD-A29186 © 2018 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:42:00 UTC)

crucea roşie, insignă de sindicalist, de membru F.D.U.S., de participant la Daciada şi multe altele, necunoscute celor din strada Salcâmilor, chiar dacă unii avuseseră activitate politico-ideologică şi agitatorică serioasă pe vremuri. Cu pieptul greu de insigne şi medalii, *cum cei de pe stradă nu mai văzuseră decât la televizor*, Hleanda conducea, sigură pe sine şi cu vocea tunătoare, *ca un general*, *armata de patrupede*." (Ibidem: 67-68, s. n.)

Povestea Hleandăi, cea care „plânge", în era demolărilor, pentru locatarii din strada Salcâmilor (imaginea „în mic" a societăţii româneşti (post)comuniste, letargice, ameţite de propriile iluzii, lâncezind îmbătată de propria „gargară" compensatorie, asemeni beţivanilor de la „Tractorul şifonat", autodistrugându-se prin „docilitate complice"[18]) constituie, în *Raiul găinilor*, metaistoriarevelatoare contrapusă simbolic „apocalipsei"[19](fals) vesele pe care visul lui Relu o propune ca oglindă a lumii narate. O revelaţiea *lumii pe dos* mediată de răsturnarea / pervertirea semnificaţiei scenariului originar al istoriilor sacre: „*Şi boala va coborî printre noi ca o surioară*. Veţi râde, îi veţi împleti codiţele şi o veţi trimite la şcoală să ia note de nouă şi zece. Să fie cuminte şi ascultătoare. Şi-n urma ei, *carnea va cădea de pe oase* cum se scutură strugurii, în bucăţele cât unghia. *Şi frica va fi printre noi ca un tată iubitor*, vă spun." (Ibidem: 70-71, s. n.)

Alegorizând şi pastişând – prin Hleanda – (în) stilul biblic, instanţa auctorială care culege (vorba unui personaj al lui Ţoiu) „polenul întâmplărilor" din strada Salcâmilor denudează reversul „raiului"promis, visat şi aşteptat în mica lume care se autodevorează în continuare, în lunga tranziţie, *mimând* prin povestire, viaţa. Sau, mai bine, zis, prin bârfa ridicată la rangul de legendă. Singura care ar trebui să justifice inerţia (oglindită, între altele, de maladia fictivă, mimată, a Verei Socoliuc, a cărei „ultimă ciudăţenie" era „de a nu povesti nimic din ceea ce ştie"). O eufemizare a răului, ca poantele lui nea Mitu – „Fraierul Tranziţiei", neconsolat că i-a(r fi) murit mireasa, „Luminiţa din Capătul Tunelului" –şi ca reveriile nostalgice ale lui Relu, condensate (şi „deplasate") simbolic în visul „premonitoriu" despre „raiul găinilor", cel în care un tălmăcitor priceput „*ar putea citi (...) viitorul României pe următoarea sută de ani*" (Ibidem: 133, s. n.).

Transformat – în (şi prin) vis – în profet (al „tranziţiei"), pensionarul Relu, „mirele" uriaşelorgăini albe născute, precum Afrodita, din spuma mării, le împărtăşeşte „tovarăşilor" de la „Tractorul şifonat" Cuvântul „divin": „« Vezi, tovarăşe Covalciuc, vezi? m-a dojenit vocea, *părinteşte*. Găina sovietică e mai mare decât cea americană. De ce nu ne-ai crezut pe cuvânt? E păcat că a trebuit să-ţi arătăm... » Eu, plin de remuşcări, m-am ruşinat şi, cu capul în pământ, am tăcut. « Ale tale sunt toate, tovarăşe Covalciuc. Toate sunt miresele tale, tovarăşe! Partidul ţine la tine, Partidul te iubeşte, habar n-ai cât cheltuieşte Partidul pentru tine! », se înflăcărează treptat vocea." (Ibidem: 137, s. n.) „Enclava" onirică (o *punere în abis* a istoriei povestite) e dublată – la nivelul construcţiei metatextuale a romanului –de comentariul datorat aceluiaşi Relu (un „méta-récit réflexif"[20]), care întregeşte imaginea lumii

[18] Jean-Jacques Wunenburger, *L'utopie ou la crise de l'imaginaire*, Paris, Editions Universitaires, 1979, p. 220.
[19] Semnificativ, „revelaţia" – principala *mise en abyme* a romanului – este plasată în capitolul al VII-lea (cifră apocaliptică!), „În care domnul Relu Covalciuc le împărtăşeşte amicilor de la „Tractorul şifonat" un vis premonitoriu".
[20] Lucien Dällenbach, *Le récit spéculaire. Essai sur la mise en abyme*, Paris, Seuil, 1977, p. 71.

BDD-A29186 © 2018 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:42:00 UTC)

răsturnate construite de Dan Lungu, printr-un joc „fals" inocent, în *Raiul găinilor*: „« (...) Există un rai al găinilor? » (…) Simțeam că mi-ar fi plăcut să fiu în *ipoteza* asta, de găină. (...) Vă dați seama ce minunată-i viața de găină? (...) Puteți să râdeți, dar în dimineața aia, buimac de somn, m-am pomenit rugându-mă: « Doamne-Dumnezeule, dacă există un rai al găinilor, te rog să mă duci şi pe mine acolo ».'' (Ibidem: 141-142) Reveria post-onirică e anticipată – şi „justificată" – într-un comentariu (tot „profetic")anterior, încărcat de năduful iscat de raiul tranziției: „Eu cred că degeaba ne dăm rotunzi acum, într-o zi comunismul o să se întoarcă. Şi atunci să-i văd eu pe ăia de mănâncă rahat prin gazete şi pe la televizor pe unde or să scoată cămaşa. Parcă văd că o să le trimit pârjoale cu praştia peste zid la Jilava." (Ibidem: 138)

Amuzante şi cutremurătoare în acelaşi timp, vis(uri)le lui nea Relu îşi găsesc ecoul „feminin" – în dimensiunea lor *(n)ostalgică* – în istoria „rememorată" de Emilia Apostoae, „baba comunistă" din romanul publicat în 2007.Pensionara lui Dan Lungu – a cărei perspectivă, dublată de aceea a Micăi care fusese în copilărie, organizează anamneza din *Sunt o babă comunistă!* – pune (n)ostalgia pe seama vârstei şi nu greşeşte prea mult: „Când eşti în vârstă, o astfel de îndeletnicire [„bombăneala", n. n.] este plăcută. Te răfuieşti cu nu ştiu care, dai replici care nu ți-au venit pe moment, zâmbeşti amintirilor frumoase, reiei filmul evenimentelor ori de câte ori ai chef, ca să înțelegi de ce lucrurile s-au petrecut într-un anumit fel, şi nu în altul. Toată viața ta e acolo cu tine, în aceeaşi cameră. *Planurile tale sunt mai degrabă planuri de trecut decât de viitor.* Rearanjezi mereu aceleaşi piese, fără să te plictiseşti o clipă. (...) *Iar dacă trecutul a fost unul frumos, în timp ce prezentul e un dezastru, bombăneala e obligatorie.*" (Lungu, 2011: 48, s. n.)

Emilia Apostoae bombăneşte compulsiv, generând la foc automat amintiri „fericite" montate într-un soi de „puzzle"[21] a cărui fragilitate e revelată din când în când de „intruziunile" *realității*, prin vocile unor interlocutoare care-l supun probei „[post]memoriei critice"[22]: fiica Alice, emigrată în Canada, fosta colegă de serviciu, patroana Aurelia, şi croitoreasa Rozalia – ultima, mesagera unei Istorii întunecate(cea a „obsedantului deceniu"), asemeni Hleandăi din *Raiul găinilor*. Fiecare dintre ele îi demontează Emiliei utopia (una calchiată după utopia politică a „Epocii de Aur", la capătul aceluiaşi abuz – *interiorizat* – al memoriei: ocultarea / îngroparea răului), împingând-o dinsprenostalgia fabricată compensator către *melancolia* mărturisită spre finalul romanului: „(...) aşa mă lovise o melancolie..." (Ibidem: 187).

[21] Andreea Mironescu, „Literatura ca memorie culturală: romanul românesc în postcomunism", în *Philologica Jassyensia*, an XI, nr. 2 (22) / 2015, pp. 93-101, URL: http://www.diacronia.ro/ro/indexing/details/A22767/pdf, p. 98. V. şi „Confruntarea cu memoria în ficțiunea contemporană din România", în *Philologica Jassyensia*, An X, Nr. 1 (19), 2014, supliment, pp. 413–417, URL: http://www.diacronia.ro/ro/indexing/details/A8081/pdf.
[22]Paul Ricœur, *La mémoire, l'histoire, l'oubli*, *op. cit.*, p. 96.

BDD-A29186 © 2018 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:42:00 UTC)

Prima (în ordine diegetică) este tânăra Alice, ferită – prin emigrare – de efectele toxice ale unei post-memorii[23] „trunchiate”[24]: „Dar ce a făcut aşa teribil pentru tine comunismul, măi mamă, de nu vrei să-l laşi din braţe? În afară de minciună, teroare, cozi, frică... altceva ce a mai făcut? (...) Uite, mamă, aşa cum vorbeşti tu din experienţa vieţii tale, aşa pot să-ți spun şi eu din experienţa mea: eu nu am niciun singur motiv să regret comunismul. Dacă n-ar fi venit revoluţia, aş fi fost o amărâtă de ingineră într-o fabrică murdară, într-un oraş ca vai de capul lui, aş fi locuit într-o cutie de chibrituri cu vedere spre câmp sau spre cimitir... Aaa, şi aş fi avut şi butelie. Uite ce am ratat!” (Ibidem: 51-52)Aurelia, devenită, în tranziţie, patroanaunui magazin de cartier, îi demolează piesă cu piesă ficţiunea despre „fericirea” trecută cu personajele ei cu tot: nea Mitu, asul bancurilor politice şi al „legendelor” băşcălioase despre cuplul Ceauşescu, clientul lui Ticu Zidaru din *Raiul găinilor*, „mare figură” printre colegii Emiliei, e fost turnător la Securitate şi candidat – în tranziţie – la consiliul local din partea P.R.M.-ului; „şefu”’ – altă „legendă”, în capul pensionarei – a fost „un curvar şi-un afacerist”, care „a făcut avere pe spinarea noastră”; „mulţi dintre foştii comunişti acu îs mari patroni” etc.). La afirmaţia, *repetată*, a Emiliei – „Da, tu, Aurelia, dar eram fericiți... (...) Dar ne distram, ne simțeam bine împreună...” – răspunsul fostei colege vine tăios, revelând în termeni simpli semnificaţia „condamnării la fericire” (vorba lui Vladimir Tismăneanu[25]): „Ştii cum e cu hazul de necaz? Tu n-ai niciun chef, dar vine cineva şi te gâdilă cu forţa. Tu râzi, că n-ai încotro, dar asta nu înseamnă că nu mai poţi de fericire...” (Ibidem: 187) Cât despre tăcuta, discreta, eleganta şi misterioasa doamnă Rozalia – încarnare a *alterităţii*[26] neliniştitoare (în măsura în care aparţine altei lumi decât aceea pe care-şi brodează Emilia basmele despre „Epoca de Aur”) – ea aduce, ca şi Hleanda, „vestea” trecutului tenebros pe care Emilia, ca o „supusă totalitară” cu acte în regulă, se face că nu-l cunoaşte sau de care nu vrea să ştie[27]: „Dragă doamnă, ăsta e comunismul meu: cel care a luat cu forţa atelierul tatii, care mi-a retezat din faşă visul de a mă face pictoriţă, care m-a lipsit de culori toată viaţa.” (Ibidem: 166)

„Voinţa-de-a-nu-şti” a Emiliei,manifestatăvis-à-vis de toate aceste *probe*cărora le opune,*obsedant*, una şi aceeaşi ficţiune condensată în laitmotivul jalonând, ca o incantaţie, pseudorememorarea – „Doamne, ce bine am dus-o pe timpul comunismului!” – nu o

[23]În termenii Mariannei Hirsch, „[p]ostmemorycharacterizes the experience of those who grow up dominated by narratives that preceded their birth, whose own belated stories are evacuated by the stories of the previous generation shaped by traumatic events that can be neither understood nor recreated.” (*Family Frames. Photography Narrative and Postmemory*, Harvard University Press, 1997, p. 22); cf. Régine Robin: „[la post-mémoire est la] transmission de traumatismes de la guerre ou du génocide par ceux qui n’ont pas connu la guerre ou qui étaient trop jeunes pour comprendre la gravité des événements” (*La mémoire saturée*, Paris, Stock, 2003, p. 322).

[24]Cf. Jean-François Revel, *Marea paradă: eseu despre supravieţuirea utopiei socialiste*, Bucureşti, Humanitas, 2002 (v. cap. *Memoria trunchiată*, pp. 111-147).

[25]V. *Condamnaţi la fericire – experimentul comunist în România*, URL:https://www.youtube.com/watch?v=Y5GOqmfAC1Y.

[26] Să reamintim, împreună cu Paul Ricœur, că una dintre cele trei cauze majore ale „fragilizării identităţii” sub impactul abuzurilor memoriei este „confruntarea cu celălalt, resimţită ca o ameninţare”(*La mémoire, l’histoire, l’oubli*, *op. cit.*, p. 99, trad. n.).

[27] E vorba de acea „complicitate secretă” pe care Ricœur o numeşte „voinţa-de-a-nu-şti” („vouloir-ne-pas-savoir”) (*Ibidem*, p. 580); cf. „docilitatea complice” descrisă de Jean-Jacques Wunenburger (*op. cit.*, p. 220).

BDD-A29186 © 2018 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:42:00 UTC)

scuteşte de dileme identitare: „(...) nostalgia asta nu se lipea deloc cu numele de comunist. (...) Pentru noi, nu membrii de partid erau comuniştii, ci politrucii şi habotnicii. Pe ăştia nu-i regretam. Acum comuniştii erau cei care au minţit, au luat cu de-a sila, au băgat la închisoare, au torturat şi multe altele. Eu nu mă număram nici printre unii, nici printre alţii. Eu ce fel de comunistă eram?" (Ibidem: 54) Şi încă: „Făceam ce făceam şi mintea mi se întorcea în urmă, răsucind trecutul pe toate feţele. (...) Ca şi cum trecutul meu ar fi fost o hartă plină cu beculeţe care pâlpâiau simultan, *ca o clasă de elevi silitori*, în care ridicau toţi mâna să răspundă la lecţie. Un singur curent electric trecea prin toate beculeţele, *la o singură întrebare trebuia să răspundă toţi elevii*: Emilia Apostoae a fost cu adevărat fericită sau doar i se pare, de fapt este o nebună?" (Ibidem: 91) În fine: „Simţeam cum *trecutul meu începe să se schimbe*. În joc intraseră piese noi, care nu se potriveau deloc, care mă obligau să iau jocul de la capăt. *Alte amintiri îmi veneau în minte. Gesturi şi sentimente pe care le uitasem. Aceleaşi locuri, aceiaşi oameni, acelaşi timp, dar alte întâmplări.*Aurelia n-ar fi trebuit să facă asta. Fuseserăm cu toţii ca într-o familie şi până mai adineauri fuseserăm fericiţi. Acum ... acum începea să se destrame..." (Ibidem: 189, s. n.)

Lăsând deoparte stilistica niţel artificială, care deconspiră, prin schimbarea subtilă de perspectivă, „ideologia" / „pedagogia"*autorului implicit* (un maestru, firește, al anchetei sociologice şi nu numai) şi, deopotrivă, provocarea lansată prin proiectarea *cititorului implicit*, secvenţele introspectiv-(auto)reflexive citate revelează – o dată în plus – tema profundă a cărţii: (n)ostalgia ca matrice a unui un surogat de existenţă, memoria „fericită" ca matrice a unui surogat de Istorie. Un pseudopanaceu – la nivelul memoriei colective „rănite" –inapt să vindece adevărata boală ale cărei simptome sunt sfâşierea de sine şi pierderea identităţii. *Melancolia*. Un doliu ratat.

În loc de concluzii

> *Cei ce nu-şi pot aminti trecutul sunt condamnaţi să-l repete. (George Santayana,* The Life of Reason: Reason in Common Sense*)*

Printre poveştile-bancuri ale lui nea Mitu-turnătorul (cel din *Sunt o babă comunistă!*) e una despre ce i-a fost dat să audă lui Ceauşescu, transformat în muscoi după ce făcuse cunoştinţă cu peştişorul de aur, şi devenit auditor involuntar al parodiilor utopiei socialiste. Înainte de a se aşeza, „supărat şi obosit (...) pe un rahat" („deh, obiceiuri de muscă"), „cel mai iubit fiu al poporului" are neplăcerea să asculte bancurile unui grup de liceeni care, „adunaţi ciotcă în jurul unei bănci", „fumau şi îşi treceau o sticlă de băutură de la unul la altul". Între altele, unul despre „cele şapte minuni ale comunismului". Iată-le: „Unu: în România toată lumea are serviciu. Doi: deşi toată lumea are serviciu, nimeni nu munceşte. Trei: deşi nimeni nu munceşte, planul se face peste 100%. Patru: deşi planul se face peste 100%, magazinele sunt goale. Cinci: deşi magazinele sunt goale, toată lumea are ce mânca. Şase: deşi toată lumea are ce mânca, nimeni nu e mulţumit. Şapte: deşi nimeni nu e mulţumit, toată lumea aplaudă." (Ibidem: 84)

BDD-A29186 © 2018 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:42:00 UTC)

„Cum poţi să (nu) fii comunist?" (ar putea zice, de pildă, tataia Hrib, parafrazându-l pe Montesquieu, sau invers...)Lăsând gluma deoparte, trecând, adică, dincolo de „coaja" ludic-parodică a istoriilor din romanele lui Dan Lungu, să remarcăm – în imaginile „raiului" comunist fabricate de nostalgicii descinşi din „documentele" incluse în *Povestirile vieţii...*[28] – radiografia unei lumi care se autocondamnăla sinucidere prin asumarea amneziei.Un fel de „moarte psihică", vorba lui Augustin Buzura. Pus în relaţie cu realitatea „tranziţiei", bancul lui nea Mitu înseamnă mai mult decât denudarea reversului utopiei substituite – la nivelul naraţiunilor legitimatoare comuniste şi al „conştiinţei" colective care i se subordonează – atât Istoriei, cât şi, mai grav, *istoriilor*. Antiutopia satirică percepută, în comunism, ca supapă defulatorie-exorcistică– oluare în derâdere a răului – se metamorfozează, în postcomunismul (n)ostalgic-melancolic (sau „nostomaniac") şi ... uituc, în naraţiune legitimatoare a non-existenţei.„Cine nu este capabil să-şi reinterpreteze trecutul nu este poate capabil nici să-şi proiecteze în mod concret interesul pentru emancipare"[29], observa Paul Ricœur.„Proiectele" Emiliei Apostoae, în preziua alegerilor, îi dau întru totul dreptate: „Cred că o să stau frumuşel acasă şi o să ... găsesc eu ceva de făcut." (Ibidem: 190) Cum ar fi să mai moară un pic, „pe îndelete", ca protagonistul din *În iad toate becurile sunt arse*. Încă o dată. Eventual, „în faţa televizorului". Cum se făcea odată...

Bibliografie selectivă

Corpus

Dan Lungu, *Raiul găinilor*, Iaşi, Polirom, 2012.
Dan Lungu, *Sunt o babă comunistă!*, Iaşi, Polirom, 2011.

Studii şi articole

Besançon, Alain, „Mémoire et oubli du communisme", în *Commentaire*, vol. 20, nr. 80 / hiver 1997-98, pp. 789-792.
Besançon, Alain, *Le Malheur du siècle. Sur le nazisme, le communisme et l'unicité de la Shoah*, Paris, Fayard, 1998
Connerton, Paul, *How societies remember*, Cambridge, Cambridge University Press, 1996 [1989].
Dällenbach, Lucien, *Le récit spéculaire. Essai sur la mise en abyme*, Paris, Seuil, 1977.
Dominic Boyer, *From Algos to Autonomos. Nostalgic Eastern Europe as Postimperial Mania*, în Maria Todorova, Zsuzsa Gille (eds.), *Post-communist Nostalgia*, New York, Berghahn Books pp. 17-28.
Hirsch, Marianne, *Family Frames. Photography Narrative and Postmemory*, Harvard University Press, 1997.
Mironescu, Andreea, „Confruntarea cu memoria în ficţiunea contemporană din România", în *Philologica Jassyensia*, An X, Nr. 1 (19), 2014, supliment, pp. 413–417, URL: http://www.diacronia.ro/ro/indexing/details/A8081/pdf.

[28] Dan Lungu, *Povestirile vieţii: teorie şi documente*, Iaşi, Editura Universităţii „Al. I. Cuza" din iaşi, 2003.
[29] *Eseuri de hermeneutică*, Bucureşti, Humanitas, 1995, pp. 269-270.

BDD-A29186 © 2018 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:42:00 UTC)

Mironescu, Andreea, „Literatura ca memorie culturală: romanul românesc în postcomunism", în *Philologica Jassyensia*, an XI, nr. 2 (22) / 2015, pp. 93-101, URL: http://www.diacronia.ro/ro/indexing/details/A22767/pdf.
Revel, Jean-François, *Marea paradă: eseu despre supraviețuirea utopiei socialiste*, Bucureşti, Humanitas, 2002.
Ricœur, Paul, *Eseuri de hermeneutică*, Bucureşti, Humanitas, 1995.
Ricœur, Paul, *La mémoire, l'histoire, l'oubli*, Paris, Seuil, 2000.
Robin,Régine, *La mémoire saturée*, Paris, Stock, 2003.
Todorov, Tzvetan, *Confruntarea cu extrema. Victime şi torţionari în secolul XX*, Bucureşti, Humanitas, 1996.
Todorov, Tzvetan, *Les abus de la mémoire* (2e édition), Paris, Arléa, 2004.
Wunenburger, Jean-Jacques, *L'utopie ou la crise de l'imaginaire*, Paris, Editions Universitaires, 1979.

BDD-A29186 © 2018 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:42:00 UTC)